

UNES NOVES RELACIONS DE GÈNERE SÓN POSSIBLES

IVONE GEBARA

Camaragibe, Brasil

Hi ha problemes socials que percebem a primera vista. No necessitem gaire esforç per adonar-nos de la fam dels nens, de la desocupació o de la falta de salut dels pobres. És fàcil veure que el món pateix guerres impressionants, expressions del poder imperialista d'alguns pobles sobre altres. Salta a la vista la precarietat dels transports col·lectius en algunes ciutats i l'absència de sanejament públic.

No obstant això, quan es tracta de revisar les relacions socials -que són també relacions de poder- entre dones i homes, no sempre percebem aquesta problemàtica a primera vista. Estem tan habituades/ats a viure certs papers socials, que ens sembla que formen part de la pròpia natura humana. Pensem que els models de ser home i de ser dona sempre han estat així i, per tant, han de ser així. Rares vegades pensem en els processos d'evolució històrica i cultural, en les trobades entre cultures, en les influències recíproques. Rares vegades ens adonem de forma existencial que són els diferents grups i persones en les relacions diferents els qui creen les seves interpretacions antropològiques i socials.

Quan comencem a reflexionar sobre les relacions entre dones i homes, ens adonem que gairebé espontàniament les nostres societats atribueixen més poder, major valor, una força organitzativa més reconeguda, una força política més poderosa als homes, i deixen les dones en segon pla. Nosaltres mateixes, les dones, molts cops aollim aquesta condició particular com si la natura o les forces divines haguessin fet una divisió de capacitats i papers, de forma que només ens quedés acceptar amb submissió l'evident força masculina. La radicalització d'aquesta forma d'organització social marcada per l'absència del fet femení en els nivells decisoris més amplis va començar a accentuar una sèrie de disfuncions socials, així com la percepció que aquesta manera d'organitzar-se socialment generava grans injustícies. Les primeres a detectar i denunciar aquestes formes d'injustícia i violència contra les dones van ser les feministes, organitzades en moviments socials amb l'objectiu d'afirmar la dignitat igual de les dones i la seva ciutadania integral. Per aquesta raó, el fet d'abordar qualsevol problema a partir

de la noció de gènere s'ha de situar en aquest procés de reivindicació de les dones d'una nova relació social entre dones i homes. No es tracta, doncs, d'un abordatge només per a dones, sinó d'un abordatge que revela la intimitat de les nostres relacions de poder tant a nivell públic com a nivell domèstic. No es tracta d'un ajustament fet per les dones a aquesta estructura política i social jeràrquica dominada pels homes, com si fos una concessió o com si fos l'ideal a ser seguit; es tracta que juntes i junts creem noves relacions de comprensió i de convivència.

Avui molts moviments socials creuen que és inacceptable el manteniment de la desigualtat antropològica, social i política que ens ha governat durant segles, i busquen camins per a la construcció de noves relacions. Estem percebent que s'imposa una nova comprensió de l'ésser humà, dona i home. I que aquesta nova comprensió ha d'acompanyar la creació d'un nou ordre social i polític, nacional i internacional. Noves relacions mundials impliquen noves relacions de gènere. Noves relacions mundials impliquen una nova comprensió del lloc de l'ésser humà -dones i homes- en el conjunt de les institucions socials i en els ecosistemes. No obstant això, sabem bé que un nou món de relacions no es fa d'avui per demà. Es prepara lentament, al llarg de segles d'història, fins que aconsegueix tenir major visibilitat i passa a integrar els nous comportaments socials. Depenent dels grups, persones, temps i interessos, la sensibilitat per a un o altre problema social és major o menor.

La qüestió de la igualtat entre homes i dones, la igualtat de gènere, sobretot en relació als drets, ha estat una llarga lluita encapçalada sobretot per les dones de moltes parts del món. Constatem, no obstant això, una forta resistència als canvis antropològics i culturals o, en altres termes, als canvis en relació a la comprensió de la nostra pròpia identitat històrica. Aquest és un dels desafiaments que estem afrontant fa ja més de cent anys, si comencem a comptar dels primers esforços feministes mundials.

Les nostres diferents cultures llatinoamericanes, i fins es podria dir, les cultures de tot el món, estan marcades per una comprensió jeràrquica de l'ésser humà.

Sembla una comprensió omnipresent. El valor de l'ésser humà és predeterminat a partir de la seva riquesa, el seu lloc social, el seu color i el seu sexe. I, en aquesta escala jeràrquica de valors, les dones gairebé sempre són considerades socialment inferiors. No podem ara analitzar les causes d'aquesta consideració. Les seves arrels són profundes i les hipòtesis interpretatives, les més variades. El que més ens importa en aquest moment és percebre que s'està fent un gir en la comprensió que tenim de nosaltres mateixos/es. En diverses parts del món, les dones no sols han reivindicat el dret al vot, sinó la participació política en les grans decisions dels seus respectius països. Elles han reivindicat igualment el dret a l'autonomia i a la decisió, o sigui, el dret de no ser predefinides a partir dels papers que la societat patriarcal i jeràrquica els assigni. Elles han contestat els models masculins de pensar el món explicitant el caràcter particularista de la ciència masculina. Foren capaces, en diferents llocs, de salvaguardar la memòria dels seus fills i esposos morts en guerres, dient «no» a la violència de les armes i reclamant animosament una actitud de rescabament de danys, als poders constituïts. Elles estan revisant també la pròpia comprensió de les seves cultures i de les diferents expressions religioses que legitimen la dominació femenina de diferents maneres. S'ha desenvolupat una nova manera de pensar i viure les tradicions religioses en diferents llocs del món, encara que les institucions religioses fonamentades en estructures patriarcales de pensament i comportament són les que més han resistit al diàleg amb els moviments feministes i als canvis actuals.

Malgrat això, són molts els grups de dones que busquen rescatar l'autoestima femenina amb aspiració a una capacitació social i política que podrà crear relacions més justes en tots els nivells de la vida humana. Aquest procés ha portat també a diferents grups d'homes a pensar novament la seva identitat. I això perquè les relacions humanes estan marcades per una reciprocitat en les relacions i una interdependència en els comportaments. La revolució antropològica provocada per les dones no pot ser ignorada pels homes. No naixem per viure en guetos separats, o en illes aïllades, sinó per construir a partir de les nostres semblances i diferències el món que volem. Per aquesta raó, molts homes no sols han reflexionat la qüestió de gènere com a part de la seva vida quotidiana, sinó que han procurat repensar en grup la seva nova identitat personal i social. En aquesta línia, dones i homes formen part de la construcció d'un nou món, un món de justícia

possible. Es tracta, per tant, de crear relacions més democràtiques i igualitàries, relacions que han de ser presents com a ferment en totes les nostres activitats. Així, totes les nostres activitats, els nostres pensaments i accions han de ser tocades pel ferment de la igualtat i de les noves relacions democràtiques.

Escriure sobre això pot semblar fàcil. La gran dificultat és sens dubte la pràctica quotidiana. El nostre cos ha estat en certa forma modelat per repetir la dansa patriarcal dels nostres costums, pensaments, creences i concepcions de la vida. Molts cops intentem fer noves passes, però és com si les nostres passes només sentissin seguretat en les formes tradicionals de la socialització del nostre cos. Volem la novetat, però el nostre cos sembla repetir els vells moviments apresos secularment. Per això, se'ns imposa un auster exercici de canvi. La nostra creença que un altre món és possible hauria de passar als moviments del nostre cos, encara que d'una forma lenta i imperfecta. Els canvis culturals - ja ho sabem- es donen de forma lenta, ja sigui constant, interrompuda o imprevisible. El mateix passa amb les altres facetes de la vida humana. Els canvis econòmics i les polítiques més solidàries i democràtiques no es fan per decret. Habituaes als sistemes jeràrquics, autoritaris, tenim dificultat, per exemple, d'acceptar en la vida diària nous comportaments ètics que tinguin a veure amb el respecte al bé comú, amb l'atenció de la natura o el nostre medi ambient. Seguim el comportament habitual de les masses sense adonar-nos que tot canvi exigeix el nostre esforç i disciplina.

Per això, totes les iniciatives de canvi necessiten grups o comunitats capaces de donar-nos suport en els canvis que volem viure. Un nou món a partir d'una perspectiva igualitària entre el gènere femení i el masculí ha de tenir com a base un grup constituït per nosaltres mateixes/os, capaç d'avaluar la nostra comprensió del món i ajudar-nos a fer noves passes en el clarobscur de la nostra història.

I, a banda d'això, hem de ser conscients que els nostres progressos no es faran de forma lineal. La nostra història té alts i baixos, avanços i retrocessos. L'important és acollir aquesta condició fràgil de la nostra existència històrica i apostar per l'ajuda mútua perquè un món més just, un nou ordre nacional i internacional siguin possibles.